

Історія History

УДК 783.6+821.161.2'04

САКРАЛЬНА ГИМНОГРАФІЯ І ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Наталія Сиротинська

Важливим завданням дослідження сакральної гимнографії є вивчення її специфічних характеристик і зв'язків з українською культурою. У цьому руслі в статті здійснено аналіз культурного комплексу існуючих форм літургійно-співочої традиції. На прикладі цього матеріалу встановлено існування образних зв'язків гимнографії та давньої української літератури.

Ключові слова: гимнографія, сакральна монодія, давня література.

Важной задачей исследования сакральной гимнографии является изучение специфических характеристик и связей с украинской культурой. В этом ключе в статье осуществлен анализ культурного комплекса существующих форм литургически-певческой традиции. На примере этого материала установлено существование образных связей гимнографии и древнеукраинской литературы.

Ключевые слова: гимнография, сакральная монодия, древняя литература.

The studying of the specific characteristics and connections of the sacred hymnography with Ukrainian culture is an important task of its investigation. In this way, in the article the analysis of cultural complex of existing forms of liturgical singing tradition is done. On the example of this material the existence of picturesque links of hymnography and ancient Ukrainian literature is established.

Keywords: hymnography, sacred monody, ancient literature.

Величезний корпус греко-візантійської гимнографії став не лише наріжним каменем богослужіння Української церкви та його складових: творення служб руським святым, укладання національних типів літургійних збірників, формування нових типів нотації, але й визначив особливості розвитку красного письменства. Перекладна християнська гимнографія прийняла й адаптувала щедрі струмені художніх образів, порівнянь та епітетів, що їх постійно використовували письменники Київської Русі в різних жанрах. Вплив гимнографічної стилістики відчувається в «Повісті временних літ» [1, с. 15], у «Повчанні» Володимира Мономаха, у «Слові о законі і благодаті» митрополита Іларіона [10], у творах Кирила Туровського [22]. А за перекладними зразками руські гимнографи створювали нові тексти на прославу мучеників Бориса і Гліба, святих Феодосія і Антонія Печерських, Володимира Святославича та ін. [14].

Церковна лірика відіграла неабияку роль у розвитку книжного віршування, її об-

рази використовували українські письменники XVI–XVII ст., переважна більшість яких за своєю професією була пов'язана із церквою, а отже, і досконало знала сакральну гимнографію. Фразеологічні звороти, тропи повторювалися й надалі у значній кількості в кантах, псалмах, молитовних піснях і віршах, що поставали протягом XVI–XVII ст. [4, с. 85]. І це не випадково, оскільки високий поетичний стиль гимнографії вражав яскравою образністю, що проникала в мовно-лексичні форми й залишала виразні відбитки в словесній палітрі барокових жанрів. У цьому процесі тісно переплелися дві світоглядні системи: західно-ренесансна з її виразними античними замілюваннями та візантійська з таємничим блиском містичної символіки. І, мабуть, найвища майстерність українського митця полягала в умінні тонко відчувати й використовувати цей спадок, вибудовуючи новий національний тип літератури, який не прочитується і не осмислюється вповні без знання гимногра-

ІСТОРІЯ

фії. Важливо, що не лише творці літературних жанрів володіли півчим духовним матеріалом, але й слухачі – увесь український народ, який виростав у ясных променах церковної співаної поезії – гимнографії. Однією з причин її доброго знання українцями є відзначене Іваном Франком використання церковних книг у народних школах-дяківках як шкільних підручників аж до кінця XIX ст. Вивчивши абетку, діти переходили до читання Часослова та Псалтиря, а далі навчалися церковного співу за Октоїхом та Ірмологіоном. Про такий курс елементарного навчання на початку XVII ст. писав ще Іван Вишенський, але уклалася така форма навчання ще за княжих часів [20, с. 245]. Тож не випадково І. Франко так різко критикував систему освіти, яка занедбувала давній пласт літератури, що можна вповні співвіднести із сучасністю: «Дійшовши в своїх довголітніх студіях над нашим старим і новим письменством до того переконання, що наше старе письменство являє собою не купу старих паперів, наповнених мертвечиною, але багату скарбницю не тільки нашої народної, але також загальнокультурної традиції, життєвої мудрості та моральної сили, що воно заховало для нас велику силу пам'яток духової творчості визначних одиниць і скромних трудівників, яких імена не дійшли до нас, і що повне та всестороннє відродження нашої національності не є можливе без докладного пізнання та визискання того засобу духової сили, яку маємо в нашій старій письменстві» [24, с. 31].

Глибоке відчуття тяглості традицій, висловлене І. Франком на порозі XX ст., є виразним свідченням усвідомлення початку слов'янської, а далі русько-української літератури [23]. Це переконання дослідник розвиває в окремій праці «Історія руської літератури», а добру обізнаність у матеріалі демонструє в численних статтях і рецензіях. Головною тезою досліджень І. Франка є встановлення єдності й безперервності української літературної традиції від найдавніших часів аж до І. Котляревського і М. Шашкевича, у чому вбачає особливу роль християнізації Русі-України, що принесла із собою цілий пласт грецької й ла-

тинської літератур, започаткувавши історію активного інтелектуального розвитку Русі [20, с. 241].

Візантійська «старовина» стала основою розвитку літератури, стилістики, риторичної науки в Україні. Певним відліком у започаткуванні цього процесу вважається стаття «Об образѣх» Георгія Херобоско у збірнику Святослава 1073 року (первісна назва «Събор от мног отьць: Толкованія о неразумных словесах в евангеліи и в апостоль, и в инѣх книгах вкратць сложено на память и на готов отвѣтъ») [8, с. 32–33]. Трактат вважається першим підручником-довідником, яким користувалися освічені русичі й на який спиралися українські поети й ритори. У ньому перелічені відомі авторів образи, які трапляються в писемній творчості, і кожному присвячена окрема стаття. Безсумнівно, поради візантійського письменника використовувалися багатьма книжниками Київської землі, формуючи перші творчі спроби, закладаючи міцні підвалини розвитку національної писемної творчості. Як писав Дмитро Чижевський: «самий факт християнізації країни і безпосередній за цим розвиток широкої за змістом і красною формою літератури виявив і внутрішні можливості народу, його здатність засвоїти цінності чужої та вищої культури. І ця духовна підготовка, рання дозрілість, не могла затертися й протягом сторіч» [27, с. 233].

Безумовно, українська література найповніше представлена бароковою добою, проте цей період потребує вивчення з урахуванням літературної спадщини Київської Русі. Зокрема, постійну апеляцію в ранньомодерну добу до давнини Д. Чижевський сприймає крізь призму антитетики – поєднання явища творення цілком нового та відродження старого, що характерно для всієї української культури XVII ст. Це трапляється і в писемній творчості, де по-новому звучать старі теми, наприклад, сміливого новаторства стилю барокової літератури зазнали такі твори, як Києво-Печерський патерик, старі повісті та новели. У цьому відобразилося прагнення людини доби бароко не лише запроваджувати нове, оригінальне, але також шанува-

ти й зберігати традиції. Так, Д. Чижевський трактує бароко як синтетичну духовну течію, як спробу синтезу культури середньовіччя та ренесансу [26, с. 69]. У цьому відображенні сформувалася особлива риса українського бароко на тлі європейської літературної традиції XVII–XVIII ст. – власна питома релігійність барокових творів, левову частку яких складала духовна поезія [18, с. 21]. Звідси й тенденція до універсальності, всеохопливості, яка укладалася в межах неподільного панування духовного первня [28, с. 10].

Вплив гімнографії прочитується вже в перших національних літературних творах, зокрема в найвизначнішій пам'ятці руської культури «Слові о полку Ігоревім», на що звертає увагу І. Франко: «Була також дискусія про форму “Слова”, чи воно написано віршами чи прозою; всі критики признавали, що є в нім якийсь ритмічний лад, але якось не наважилися доконати поділу тексту на вірші. Мені здається, що мелодія, а заразом ритміка “Слова” були взоровані на церковних канонах і що їх віршова будова згоджується з синтаксичною так, як у наших народних піснях та в великоруських билинах» [22, с. 197].

Докладно зв'язок «Слова...» з візантійською церковною піснею досліджував Володимир Бирчак, порівнюючи будову строф і пісень, риторичних рим, відповідної кількості силаб, буквально зіставляючи окремі частини, наприклад восьму пісню «Слова...» та початкові строфи пасхального кондака Романа Сладкопівця [1].

Тези, запропоновані В. Бирчаком, продовжила розвивати петербурзька медієвістка Наталія Серьогіна, яка досліджувала «Слово о полку Ігоревім», спираючись на ідею споріднення тексту твору з лексичним і структурно-поетичним світом пам'яток перекладної та руської гімнографії. На думку дослідниці, гімнографічні тексти зберегли мову та образне мислення доби «Слова...», на відміну від пізніших списків літописів та фольклору, записаного в XVIII–XX ст. Вивчення «Слова...» поряд з текстами міней, стихирарів, кондакарів, триодей XII ст. дало можливість Н. Серьогіній дійти висновку не лише про лексичну, але й

структурно-композиційну спільність твору з пам'ятками давньоруської гімнографії, а також виокремити суттєві риси, характерні для гімнографічних півчих циклів. У реконструкції дослідниці «Слово...» складається з віршових строф, структурно відповідних жанру тропарів канону, поєднаних у піснях. Канон уміщує дев'ять пісень, між тропарями яких існують структурна й мелодична подібність завдяки ірмосам. Ірмоси, слугуючи зразком для тропарів пісень канону, різні за протяжністю й кількістю речень, тому всередині пісень тропарі схожі за типом будови, а пісні різні. Так само відрізняються й пісні в «Слові...», немов базовані на різних інтонаційно-ритмічних моделях, тож і не вдається його відміряти «без залишку» однією міркою. Порівняння віршової форми цієї пам'ятки дало можливість виявити ознаки подвійного канону і виокремити 20 таких пісень, кожна з яких складається з 3–4 віршів, що мають структурну подібність, немов створені на основі одного формотворчого прототипу.

Зазначимо, що невичерпний інтерес до «Слова...» та його виразна типологічна подібність до грецького епосу вплинула на унікальний експеримент Петра Ніщинського, який переклав його давньогрецькою мовою, використовуючи гомерівський гекзаметр [7, с. 269].

Важливим свідченням засвоєння характерної для гімнографії практики є також традиційне завершення півчих циклів богородичними піснеспівами. У такий спосіб завершується і «Слово...»:

Дѣвици поють на Дунаи –
вьются голоси чрезь море до Кієва.
Игорь ѣдет по Боричеву
къ святѣи Богородици Пирогощеи.

Міцне образне підґрунтя, закладене духовною культурою середньовіччя, у тому числі й гімнографією, стало основою для подальшого розвитку писемної творчості. На це звертає увагу Рікардо Піккіо, впевнений у доцільності вивчення літератури середніх віків та Нового часу як єдиного цілого, оскільки вона характеризується однаковими релігійними традиціями, однією писемною мовою, єдиною літератур-

НАТАЛІЯ СИРОТИНСЬКА. САКРАЛЬНА ГИМНОГРАФІЯ І ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Внезапуже сотекшеся апостол множество
От конец Богородице тебѣ предсташа
купно

(ірмос 1 пісні канону Дамаскіна, служба
Успіння);

От конец сотекошася апостолом лучшии,
богоначальним мановенієм погребсти тя,
і от земля вземлему тя къ высотѣ зряще
(стихира на хваліте, служба Успіння).

Пригадаємо, що гімнографія, яка не одне століття творилася кращими представниками греко-візантійської культури і в досконалій мистецькій формі потрапила на українські землі, за короткий час була перекладена церковнослов'янською мовою. Про якість таких текстів Рікардо Піккіо пише: «Побутує думка, що гімнографія у слов'янських перекладах написана невиразною, блідою і риторично бідною прозою і це викликане тим, що традиційний підхід методологічно непідготовлений до сприйняття літератури, дуже далекої від нашого сучасного розуміння “літературності”, саме тому, що в основі цієї літератури лежали специфічні уявлення про словесне мистецтво як засіб втілення релігійних постулатів» [11, с. 5]. Про богословські, естетичні та мовознавчі особливості гімнографічних текстів писали такі відомі дослідники давньої літератури, як Володимир Перетц, Дмитро Ліхачов, Дмитро Чижевський, Михайло Мурьянов, які підкреслювали важливу роль богослужбового середовища у формуванні питомих для нього жанрів. Звідти запозичувалися усталені формальні прийоми, семантичні й лексичні моделі [16, с. 18]. У цьому розмаїтті засвоювалася і нова образна система [8, с. 32], у якій поступово особливого звучання набула богородична тема, що проникала в глибини жанрового багатства української літератури.

Особливе значення богородичної теми для давніх українців, імовірно, пов'язане з кількома факторами. З одного боку, культом руської богині-берегині родинного вогнища, а з другого, – з винятковим ставленням до жінок, про що свідчить такий важливий факт, як їхня освіченість. Григорій Нудьга відзначає, що в Київську добу грамоті навчалися не тільки чоловіки, але й жінки [8, с. 14]. Анна Ярославна, королева Франції, під-

писувала державні папери слов'янськими літерами, отже, письму вона навчалася в Києві. Князівна Кунгута Ростиславна, дружина чеського короля Пшемисла Отокара II, стала першою відомою чеською поетесою, тобто опанувала писемність також ще в Києві. З історичних джерел відомо, що князь Всеволод Ярославич «много в монастири и церкви на училища подаяния подавал», а його донька перетворила 1086 року батьком побудований Андріївський монастир у «женський училищний», де дівчата отримували навички не тільки з рукоділля, але й практикувалися у співах і письмі. Дочка полоцького князя Єфросинія перекладала книги. Збереглися докази, що жінки Київської Русі користувалися письмом у повсякденній буденній праці, про це свідчать численні написи на пряслицях для веретен, а пізніше на «берестяних грамотах».

Третім чинником, була, безумовно, надзвичайна мистецька вартість літургійних богородичних текстів. У них Пресвята Діва поставала в образі не лише Могутньої Владарки, Цариці Небесної, але й милосердної заступниці – Пресвятої Матері, яка, переживши великі душевні муки, стала Матір'ю всього людства. Усе це, мабуть, втілювалося в пошанування й любов українців до Пресвятої Діви від найдавніших часів. Зокрема, Леонід Ушкалов наводить приклади Шевченкових звертань до Діви Марії – *благословенная в женах, великая в женах, всеблагая, всевятая, пренепорочная, преправедная, пречиста, скорбящих радости*, пов'язуючи їх походження з образним ладом богородичних акафістів [19, с. 213].

Пошанування Богородиці, яке віддавна займало визначальне місце в житті українського народу [2, с. 9], відобразилося в найрізноманітніших жанрах українського мистецтва – посвячених Богоматері храмах, іконописі, поезії. І все це багатство постійно підтверджувало пов'язаність із богородичною гімнографією, звідки черпалися теми, запозичувалися образи, засвоювалися виразові засоби. Так формувалося відчуття духовної єдності українців із Пресвятою Дівою, що згодом проявилось в духовній пісні «Пречиста Діво, Мати русько-

ІСТОРИЯ

го краю» [12]. А найяскравішим свідченням розуміння значення жінки в суспільстві стала творчість Т. Шевченка [21, с. 153–154], що виразно підкреслив І. Франко: «Я не знаю у всесвітній літературі жодного поета, котрий би так витривало, так гаряче виступав оборонцем жіночих прав, захисником права жінки на повне, чисто людське життя. Жертвування власної людської індивідуальності на справу милосердя, нехтування власними стражданнями, забуття власного безправ'я і посвята всіх сил на службу єдиній високій і благородній ідеї, добра загалу і всієї людськості – ось ідеал жінки, який залишив нам Шевченко як свою найдорожчу спадщину. Тож не диво, що й найвищий дотеперішній здобуток людськості на полі моралі, велику ідею любові до ближнього, цю основну ідею християнства, Шевченко вважав головним чином справою жінки – Марії, матері Ісусової» [25, с. 254].

Середньовіччя заклало міцне підґрунтя для подальшого розвитку української літературної творчості, що не могло не проявитися і в літературній творчості ранньомодерної України. У дослідників барокової культури натрапляємо на окремі вказівки на гімнографічні джерела як джерела літературної творчості. Так, Лідія Корній привертає увагу до практики використання цитат з гімнографії у шкільній драмі, пов'язуючи це явище зі спільністю біблійних сюжетів, орієнтацією митців на канон середньовічної монодії та тісними зв'язками із церковними богослужіннями [6, с. 198]. Спостерігається текстова подібність вірша «Возбранной воєводѣ, смерть во вѣки побѣдившой» з драми-мораліте «Комедія на Успеніє Богородиці» Дмитра Туптала і кондака Богородиці «Возбранной воєводѣ», який на богослужіннях виконується переважно на болгарський наспів [5]. Ця спорідненість базувалася на використанні початкових слів гімнографічного тексту як основи написання авторського твору, а поряд існували випадки буквального включення в драму оригінальних піснеспівів. Зокрема, у «Різдвяній драмі» Дмитра Туптала звучить ірмос на Різдво Христове «Христос раждається, славіте»; в уривку драми невідомого автора співається стихира на Благовіщення Пресвятої Богородиці

«Благовѣстуй земле, радость велию пойте, небеса, славу Божию»; у драмі-міраклі Дмитра Туптала «Комедія на Успеніє» у сцені «Успіння Богородиці» виконується стихира празника Успіння «Обрадованная, радуйся, з тобою Господь» та ірмос успенського канону «Ангели Успеніє Пречистая зряче».

Такий шлях проникнення літургійних текстів у світську творчість Лідія Сазонова визначає як процес вироблення «колективної літургійної пам'яті»: через богослужіння у свідомість потрапляли цитати літургійних книг і проявлялися в оригінальних авторських творах, як наприклад, у збірнику Симеона Полоцького «Рифмологіон» (1680) [13, с. 487]. Збірник містить вітальні вірші з нагоди Різдва Христового цареві з родиною, придворним, а також і вірші без індивідуальної адресації. Виконання чергувало спів ірмосів канону на Різдво Христове Козьми Маюмського та авторських строф, які розвивали тему ірмосів. Так виникали «квазітропарі», або «авторські тропарі», зміст яких виходив за межі поетики канону, наповнюючись дидактичним та панегіричним пафосом [13, с. 489].

Ірмос 8-ї пісні канону:

Чюда преестественнаго росодательная
изобрази пещ образ:
Не бо яже прият палит юния, яко ниже
огнь Божества Дѣви,
в Нюже вниде утробу. Тім воспѣвающе,
воспоєм:
Да благословит твар вся Господа и пре
возносит во вся вѣки.

Віршові строфи переспівують зміст ірмосу:

Чюдо велиє древле проявися
в пещи Халдейстей, ибо не палися
Троїца отроков, паче орошени,
иже за Бога во огнь вовержени.
Равнѣ велиє чюдо десь бивает,
огнь божественний Дѣвы не спалает.

Утробу Дѣвы прообразоваху,
иже без вреда огня в пещи бяху,
Тріє отроки, ибо не вредися
дѣвство Марии, егда Бог родися
Из нея. Огнь сий паче чисту, цѣлу
тѣлом и духом сохранил есть Дѣву.

НАТАЛЯ СИРОТИНСЬКА. САКРАЛЬНА ГИМНОГРАФІЯ І ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА

Про використання текстів гімнографії для створення авторських творів писав також Микола Сулима, визначивши метод запозичення цитат із гімнографії як «перевіршовування», що характерно для барокової літератури [17, с. 128]. Аналізуючи вірші «Гимнології», написані на основі великодніх стихир, автор відзначив унікальність цього твору, оскільки в ньому вперше в українській поезії фігурують картини з перехресним і кінцевим римуванням, наприклад, членування стихир Пасхи на сегменти і подальше їх використання як основи для створення нових віршів. Подібний метод використовував Кирило Транквіліон Ставровецький у книзі «Перло многоцѣнное» (1646) на основі сегментів «Отче наш», а також Іоан Максимович у «Богородице Дѣво» (1707) [26, с. 131].

Усе вищесказане засвідчує, що без глибокого знання гімнографії та врахування її присутності в давній українській літературі повне й цілісне дослідження останньої не є можливим і достовірним. Тож повернення гімнографії до наукових студій є одним з важливих завдань національної медієвістики.

Література

1. Бирчак В. Візантійська церковна пісня і «Слово о полку Игореве» / В. Бирчак // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Л., 1910. – Т. 95. – С. 5–29; Т. 96. – С. 5–32.
2. Боярковський Н., о. Про почитання Божої Матері в українському народі / Н. Боярковський // Поклін Марії. Українська еміграція в Німеччині Пречистій Діви Марії владичиці і опікунці. Збірник статей. – Мюнхен, 1947. – С. 5–22.
3. Ісіченко І., арх. Аскетична література Київської Русі / І. Ісіченко. – Х. : Акта, 2005. – 383 с.
4. Колосова В. Традиції літератури Київської Русі і українська поезія XVI–XVIII ст. / В. Колосова // Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVIII ст. – К. : Наукова думка, 1981. – С. 83–100.
5. Корній Л., Дубровіна Л. Болгарський наспів з рукописних нотолінійних ірмологів України кінця XVII–XVIII ст. / Л. Корній, Л. Дубровіна. – К., 1998. – 326 с.
6. Корній Л. Українська шкільна драма і духовна музика XVII–XVIII ст. / Л. Корній // Європейське відродження та українська література XIV–XVIII ст. – К., 1993. – С. 194–215.

7. Микитенко Ю. Сяйво Гіпокрені / Ю. Микитенко. – К. : Всесвіт, 2008. – 390 с.
8. Нудьга Г. На літературних шляхах / Г. Нудьга. – К. : Дніпро, 1990. – 350 с.
9. Ольховський А. Пречиста Марія в українській музиці / А. Ольховський // Поклін Марії. – Мюнхен, 1947. – С. 51–71.
10. Пиккио Р. История древнерусской литературы / Р. Пиккио. – М. : Круг, 2002. – 352 с.
11. Пиккио Р. Slavia orthodoxa. Литература и язык / Р. Пиккио. – М. : Знак, 2003. – 703 с.
12. Пісні до Почаївської Богородиці : перевидання друку 1773 року / транскрипція, коментарі і дослідження Юрій Медведик. – Л. : Місіонер, 2000. – 148 с.
13. Сазонова Л. Отражение церковных песнопений в панегирических контекстах «Рифмологона» Симеона Полоцкого / Л. Сазонова // Bibel, Liturgie und Frömmigkeit in der Slavia Byzantina. Studies on language and culture. – München ; Berlin, 2009. – С. 487–501.
14. Серегина Н. Песнопения русским святым / Н. Серегина // По материалам рукописной певческой книги XI–XIX вв. «Стихирарь месячный» – С.Пб. : РИИИ, 1994. – 470 с.
15. Серегина Н. «Слово о полку Игореве» и русская певческая гимнография XII века. – М. : Памятники исторической мысли, 2011. – 400 с.
16. Станчев К. Литургическая поэзия в древнеславянском литературном пространстве: история вопроса и некоторые проблемы изучения / К. Станчев // La poesia liturgica slava antica. XIII Международный съезд славистов. Любляна, 15–21 августа 2003. – Roma ; Sofia, 2003. – С. 5–22.
17. Сулима М. До питання про особливості віршованих варіацій молитов / М. Сулима // Львівська медієвістика: біля джерел українського бароко. – Л. : Свічадо, 2010. – С. 128–133.
18. Ушкалов Л. Есеї про українське бароко / Л. Ушкалов. – К. : Факт, 2006. – 280 с.
19. Ушкалов Л. Українське барокове богومислення. Сім етюдів про Григорія Сковороду / Л. Ушкалов. – Х. : Акта, 2001. – 221 с.
20. Франко І. Відгуки грецької і латинської літератур в українському письменстві // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1981. – Т. 30. – С. 240–252.
21. Франко І. Жінчина-мати в поемах Шевченка // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 26. – С. 153–154.
22. Франко І. Історія української літератури // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 40. – С. 7–362.
23. Франко І. Метод і задача історії літератури // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1984. – Т. 41. – С. 17–23.
24. Франко І. Найстарша церковнослов'янська вірша // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 39. – С. 30–35.
25. Франко І. Тарас Шевченко // Франко І. Твори : в 50 т. – К. : Наукова думка, 1983. – Т. 39. – С. 248–254.
26. Чижевський Д. До проблем бароко / Чижевський Д. Філософські твори : у 4 т. – К. : Смолоскип, 2005. – Т. 2. – 263 с.

ІСТОРИЯ

27. Чижевський Д. Історія української літератури / Д. Чижевський. – К. : Академія, 2008. – 567 с.

28. Чижевський Д. Український літературний барок: нариси / Д. Чижевський. – Х. : Акта, 2003. – 458 с.

РЕЗЮМЕ / SUMMARY

Важливим завданням дослідження сакральної гімнографії є вивчення її специфічних характеристик і феномену зв'язків з українською культурою, зокрема, писемною спадщиною. Церковна поезія відіграла велику роль у розвитку книжного віршування, її образи використовували українські письменники XVI–XVII ст., переважна більшість яких за своєю професією була пов'язана із церквою, а отже, й досконало знала сакральну гімнографію. Церковні книги також були головними підручниками для навчання дітей, що також сприяло досконалому знанню співочого літургійного матеріалу.

Такий відомий дослідник української літератури як Іван Франко, чимало праць присвятив встановленню єдності і безперервності української літературної традиції від найдавніших часів аж до Котляревського і Шашкевича. Причиною цього процесу Франко вбачає у великій ролі християнізації Русі-України, що принесла з собою цілий пласт грецької і латинської літератури, а також і церковну поезію. Яскравим прикладом слугує найдавніший український літературний твір «Слово о полку Ігоревім».

Важливим пластом для дослідження зв'язків сакральної гімнографії і української літератури є барокова література, в якій особливе місце містить богородична тематика. У цьому руслі в статті здійснено аналіз культурного комплексу існуючих форм літургійно-співочої традиції. На прикладі цього матеріалу встановлено існування тісних образних зв'язків гімнографії та української літератури.

Ключові слова: гімнографія, сакральна монодія, давня література.

The studying of the specific characteristics and the phenomenon of connections of the sacred hymnography with Ukrainian culture and written heritage in particular is an important task of its investigation. Church poetry played a major role in the development of the literary one, its images were used by many Ukrainian writers of the XVIth–XVIIth centuries, most of whom were connected with the Church in their profession, and, therefore, knew sacred hymnography perfectly. Church books were the main textbooks for children's teaching which assisted the consummate knowledge of singing liturgical material.

Ivan Franko, a well-known researcher of Ukrainian literature, devoted many works to the establishment of unity and continuity of Ukrainian literature tradition from ancient times until Kotlyarevsky and Shashkevych. Ivan Franko found the reason of this process in the important role of the introducing of Rus-Ukraine Christianity of which had brought the whole layer of Greek and Latin literatures and also sacred poetry. Ancient Ukrainian literature work "Slovo o Polku Ihorevim" ("The Tale of Ihor's Campaign") serves as a brilliant example of this process.

Baroque literature with particular themes devoted to Our Lady is an important layer for the investigation of the connections of the sacred hymnography and Ukrainian literature. In such way the analysis of the cultural complex of the existing forms of liturgical singing tradition is done in the article. The existence of close graphic connections of hymnography and Ukrainian literature is established.

Keywords: hymnography, sacred monody, ancient literature.